

ŽIVÁ ARCHITEKTÚRA KOŠICE '94

CSEH ÉS SZLOVÁK SZERVES ÉS REGIONÁLIS ÉPÍTÉSZETI KIÁLLÍTÁS A KASSAI ÉPÍTÉSHÁZBAN

A megnyitó napjának eseményei sajtótájékoztatóval kezdődtek. Szokatlanul nagy érdeklődés – 22 újságíró volt jelen – nyilvánult meg a két; a magyar, illetve a cseh és szlovák építészetet bemutató kiállítás iránt. Kora délután a kiállítók és érdeklődők, összesen 70 résztvevő jelenlétében került sor a szimpóziumra, amelyet Pásztor Péter, a rendezvénysorozat egyik fő szervezője vezetett be:

– A visegrádi elhatározást követően – hogy közös szerves építészeti kiállítási anyagot hozunk létre az egész Kárpát-medencéből – mindjárt elhatároztuk, hogy Kassán megszervezzünk egyelőre egy párhuzamos magyar-szlovák építészeti bemutatót. Tavaly karácsonykor üzenetet küldtünk szét a lehetséges résztvevőkhöz, és meglepően sok válasz érkezett. Az üzenet így hangzott:

„1993 végén nagyon fontos kulturális eseménynek lehetünk tanúi. Pozsonyban megnyílt Dušan Jurkovic (1868-1947), a modern szlovák építészeti megteremtőjének életműkiállítása, kétnyelvű tanulmánykötet és katalógus kíséretében. Nagyon régóta várunk erre a kiállításra, mert Jurkovic munkásságában találhatjuk meg a számunkra fontos kezdeményezést: a modern építészeti összekapcsolását a nemzeti kultúra hagyományaival.

Egyre pontosabban körvonalazódik egy fiatal építész-csoport, akiknek számára fontos ez az üzenet, és Jurkovic munkái nagy hatással vannak rájuk. Baráti találkozóinkon csehországi, morvaországi és magyarországi építészek is részt vettek, s legutóbbi visegrádi utazásunk során vetődött fel egy közös kiállítás ötlete. Makovecz Imrének Zsolnán és Pozsonyban volt kiállítása a közelmúltban; Kassán tervezett kamarakiállítását az ő javaslatára felhasználhatnánk, hogy mi is összegezzük eddigi eredményeinket.

Fontos, hogy ebben az Európa-szerte súlyosbodó nemzeti viszályokat hordozó légkörben, mely a személyiségre egyre nyomasztóbban hat, olyan körülmények között, melyek igazolják, hogy a Nyugat segítőkészsége formális és saját gondjainkat nem oldja meg; mutassuk meg, hogy különböző nemzetiségű emberek találkozni tudnak egymással, új alkotásokat tudnak létrehozni, melyek a saját történelmük

megismerésén alapulnak. Össze kívánják kötni a múltat és a jelent, az eget és a földet; le akarják rombolni az etnikai, vallási, földrajzi, és az építésben résztvevők közti ellentéteket. Ez az út tele van akadályokkal, melyeken a barátok és partnerek segítenek át, de tovább kell építenünk ezt a kapcsolatrendszeret, hogy tevékenységünk a hely, a nemzet, a régió szerves részévé tudjon válni. Közös és pozitív programot kell bemutatnunk szkepticizmus, pesszimizmus, intolerancia általános hangulatában.

A nemzetközileg már elismert magyar kollégákkal együtt fogunk kiállítani, és nincs okunk sem szerénynek, sem beképzeltnek lenni. Ha egész Szlovákiából, Morvaországból bemutatkoznak a magyar kollégáinkhoz hasonló irányzatokat követő építészek, akkor ez a bemutatkozás ha nem is rendíti meg a világot, de betölti azt a szerepet, hogy létezésünkre felhívja a figyelmet, és megmutatja, hogy a hagyományt vállaló építészek folytatják Santini, Lechner, Jurkovic, és mások hagyományait.

Kassa fontos európai utak kereszteződésében fekszik, mindig találkozópontra volt a különféle nemzeteknek, nyelveknek, hatásoknak. Jó hely erre a tervezett találkozóra is. Reméljük, hogy mindenki, aki felhívásunk által megszólítva érzi magát, részt vesz a '94 februári Élő építészet kiállításán, ami ezáltal építészetünk fontos mérföldkövévé válhat.

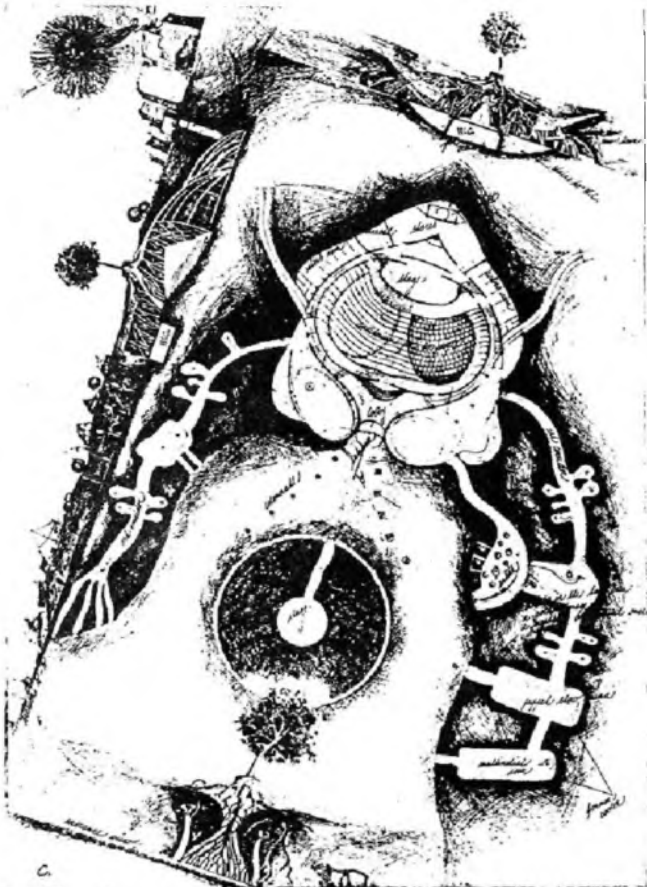
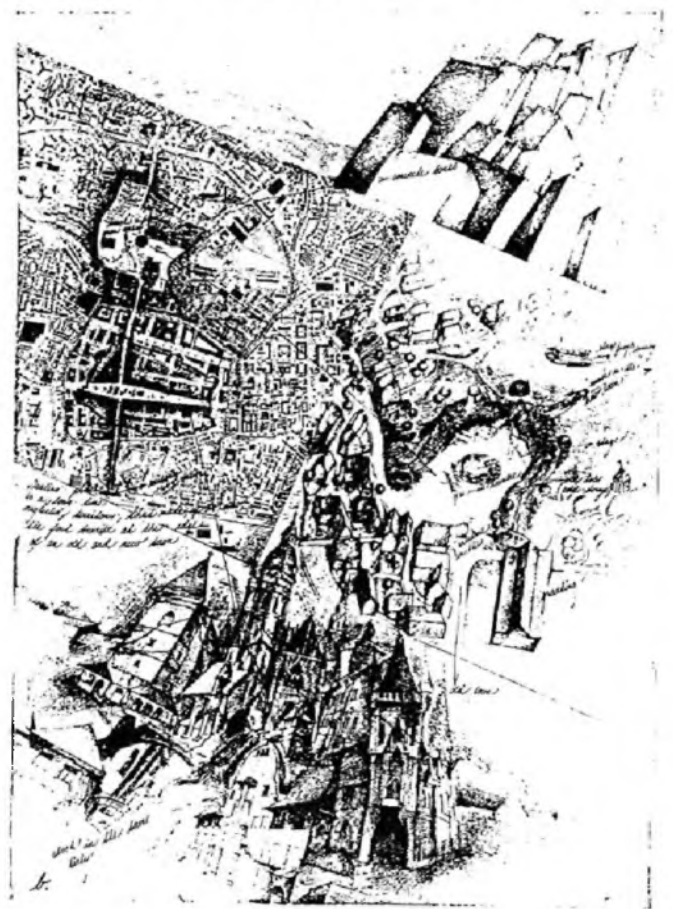
Tisztelegésül Jurkovic munkássága előtt Martin Drahovský rövid, diavetítéses beszámolóban ismertette az építész legfőbb, legjellegzetesebb munkáit. A jelenévi Štefan Šlachta professzor, a pozsonyi Művészeti Akadémia új rektora, a magyar építészet jó ismerője (a Pavilon 2-3. Száma közölte részletes beszámolóját Magyar építészek munkássága Szlovákiában címmel) egészítette ki a beszámolót megjegyzéseivel.

A beszélgetés Pásztor Péter hosszabb hozzászólásával kezdődött; ezt, és a beszélgetés többi részét csupán a rögtönzött fordítás alapján összefoglalva közölhetjük.

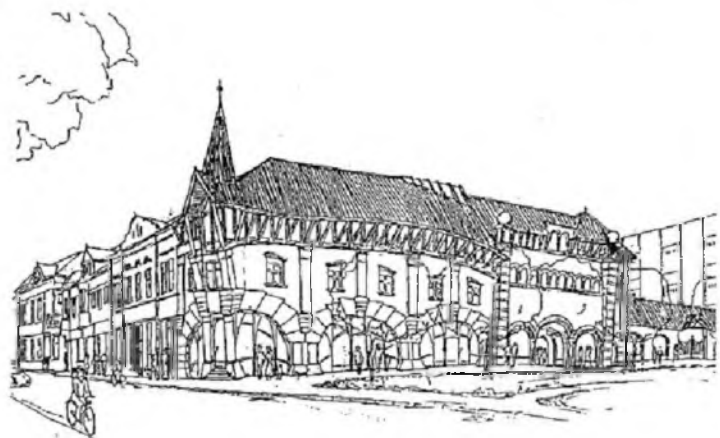
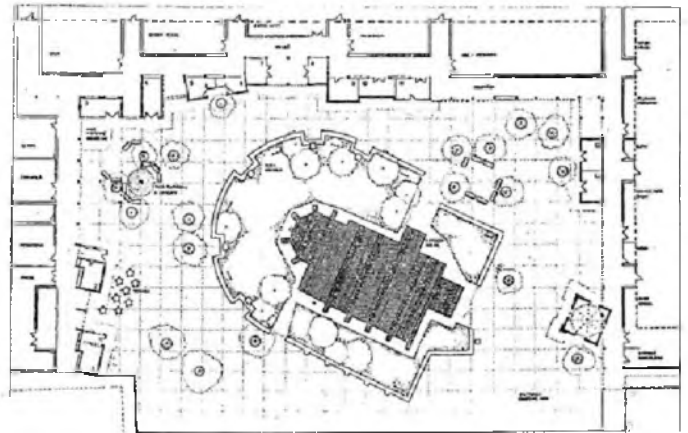
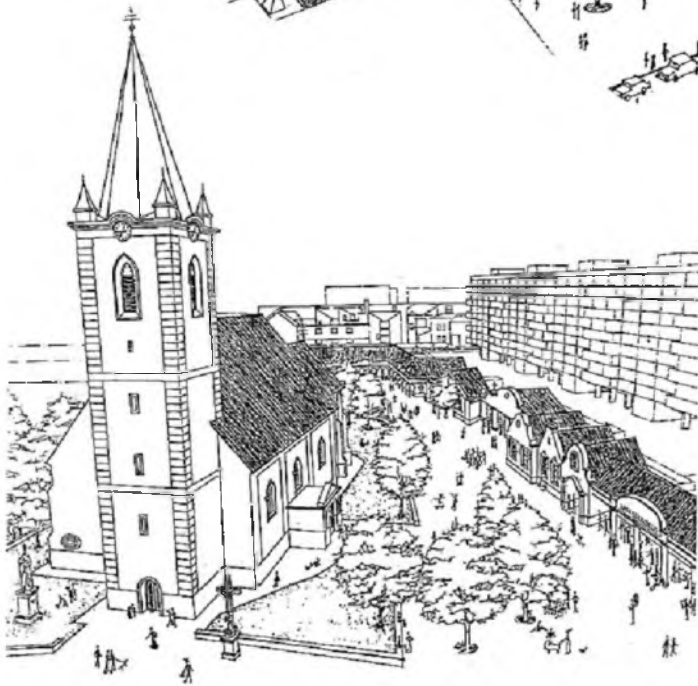
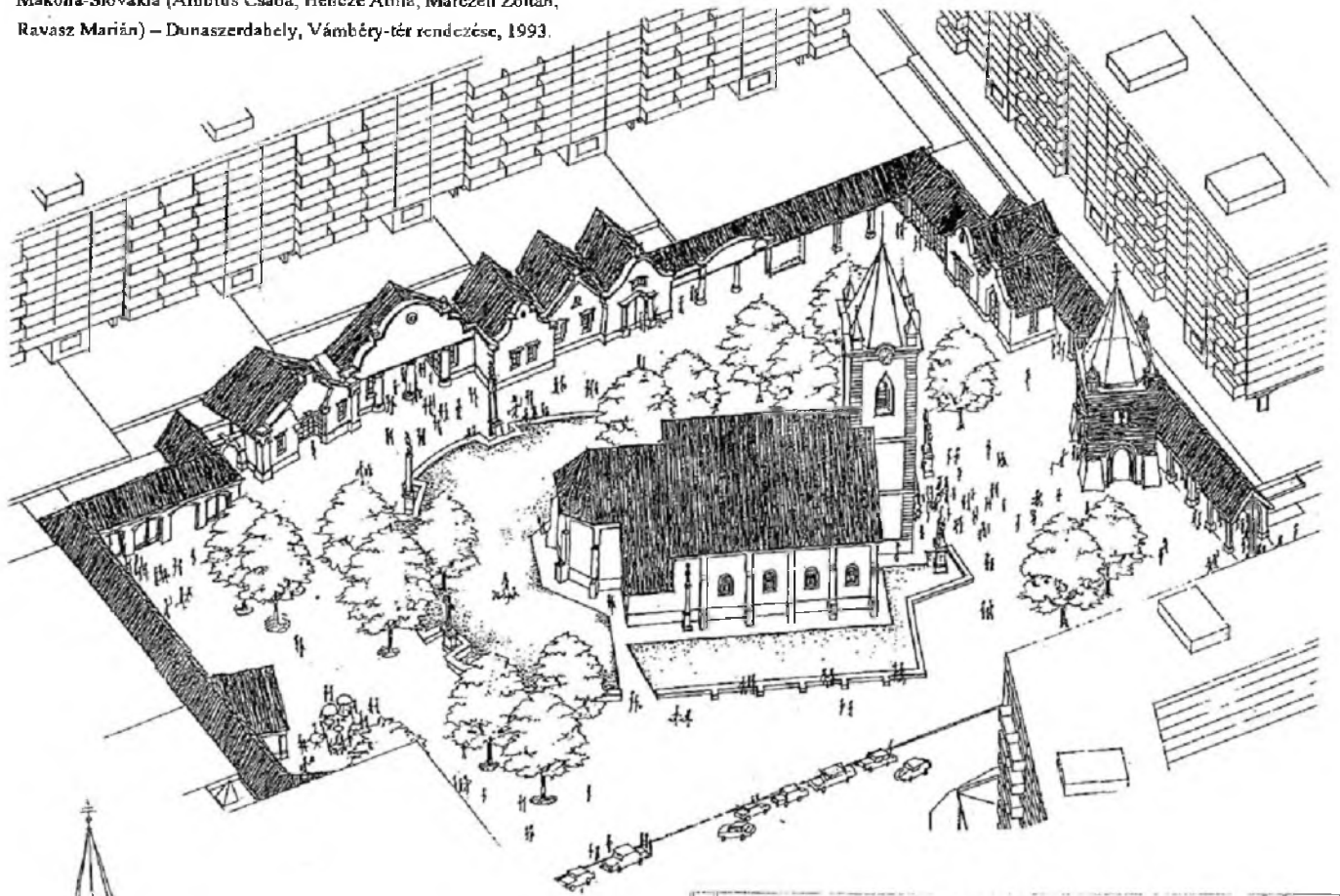
– Az építészet nem közvetlenül tükrözi a körülményeket, amelyek közt létrejön; az építész személye a döntő, aki átszűri a környezeti hatásokat önmagán, és ugyanakkor kapcsolódik a külső feltételekhez. A Földön csak rövid vendégségben vagyunk, de ezalatt úgy alakítjuk át környezetünket, mint házigazdák.

Sinkó Pál: esaládi ház, Rábapaty, 1990.

Makona-Slovakia (Ambrus Csaba, Hercze Attila, Marezell Zoltán,
Ravasz Marián) – Dunaszerdahely, Vámbéry-tér rendezése, 1993.

Makona-Slovakia, Dunaszerdahely, Fő téri sarokház, 1993.

- Én a Szepességben születtem, amelynek történelmét kelták, hunok, szlávok, magyarok, németek, zsidók, stb. formálták; az ő történelmük az én múltam. Ez nyomot kell hogy hagyjon az építészetben is. Mit jelent akkor az építészet nemzeti dimenziója? És fontosabb-e számunkra a nemzeti dimenzió, mint a történelem mélyén fekvő ősi, elemi igazságok, melyek összekötnék más nyelvet beszélő, és mégis rokonnak érzett népekkel?

- Hol van a határ regionalizmus és kozmopolitizmus között? Hajdan az építészet például úgy gazdagodott új ha-

tásokkal, hogy a lipitói kőművesek nemzedékeken át jártak Budapestre dolgozni, és hozták haza a tapasztalatokat. Mai napig látni azokat a példákat Rózsahegyen vagy Liptószentmiklóson, amelyek egy-egy kőműves távolról hozott inspirációja nyomán születtek. Ma, amikor felgyorsult az információáramlás, nem természetes-e a kölcsönhatás terjedése? Csakhogy jó-e, ha a Tatra alján felépül egy kis Chicago? A tájat, a környezetet mégsem cserélhetjük le; valahol mégis meg kell találnunk a határvonalat!

- Olyanfajta kijózanodás szükséges, mint amit akkor éltem át, amikor ráébredtem, hogy amit LeCorbusier-ről tanultam – hogy az igazi építészettel vele kezdődött – nem fedí a valóságot. Ronchampnak nagy tisztelője vagyok, de Corbu elveszítette előttem a dicsfényét, amikor megértettem, hogy például Gaudi alkotásai hogyan gyökereznek a katalán kultúrában.

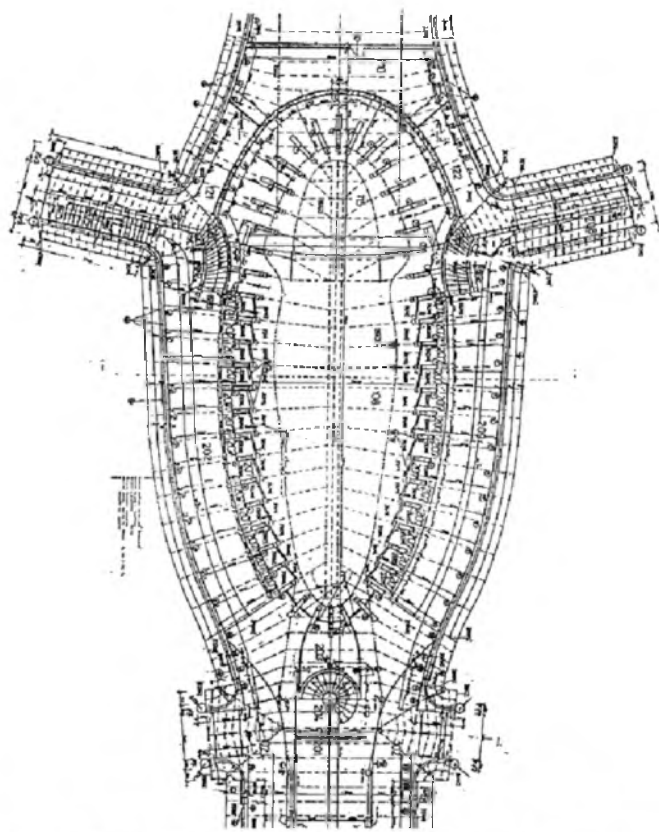
- Mi köt engem a szerves és a regionalista építészethez? Elsősorban az, hogy a saját nyelvén tud beszélni, és ez az én saját belső erőimnek a megnyilvánulása. Nem hiszem, hogy bármi értelme lenne egy majomkodó ál-nyugati kultúrát létrehozni, amit inspirálója minden veszteség nélkül elrúghat magától, ha már terhére van. Abban hiszek, hogy létezik itt, Európa szívében egy értelmes, a hagyományokra építő, de másoktól nem elzárkózó alternatíva, ami maga hordoz inspirációkat a világ számára. Ezt a hitemet Gaudi, Santini, Lechner, Jurkovic, Kós Károly – vagy ha ma körülnézünk: Asmussen, Alberts, Baller, Makovecz munkássága támasztja alá.

A többórás beszélgetésből néhány további gondolatot idézünk itt fel:

- Sokáig éltünk elszigetelten, és ezért néha túl messzire megyünk vissza a saját történelmünkben. Európa gyanakvóan nézi a tevékenységünket, mert a neorealizmusból Nyugaton már kijózanodtak. Meg kell tanulnunk egyszerre lokálpatriótáknak és világpolgároknak lennünk. (Repka)

- Nemcsak mi voltunk elszigetelve a Nyugattól, hanem ők is a mi értékeinktől. Sőt, Nyugaton sokkal kevesebbet tudtak rólunk, mint fordítva. A centrum és a periféria viszonyáról alkotott korábbi nézetek érvényüket veszítették. A regionalizmus nem azonos a periféria fogalmával. (Slachta)

- Az embereknek módjuk van a centrum és a periféria kérdését önmagukban átélni. Gondoljunk arra a megfoghatatlan valamire, amit én-ként élünk át; ez az igazi centrális élmény. Aki magát nemzeti hovatartozása miatt éli meg a centrumban lévőnek – erre van Nyugaton is éppen elég példa – egy teljes félreértés bűvkörében él. A perifériát az ember a másik lényben érzékeli, *ő rajtam kívül van, azaz a centrumon kívül*. De tudatában kell lennünk annak, hogy a másik ugyanígy van ezzel. Sok felesleges dologról mondhatok le, ha az építészettel, mint tevékenységet a centrum és a periféria ilyen viszonyából közelítem meg. Konkrét példák: a probléma az, hogyha egy telken nem tudok fogalmat alkotni a hely szelleméről. Mi kell ahhoz, hogy beinduljon a képzelet, hogy képes legyek látni és érezni a helyet? Vagy: el kell kezdeni a tervezést, de nem jut eszembe semmi. Mitől válok képessé a benti káosz kivételére? Talán csak rajzolni kell megtanulni. Talán csak el kell kezdeni rajzolni a helyszínen, és akkor megjelenik valami, amit látni szeret-

Zdenek Fránek: kultúrház a Velké Opatovice-i kastélyban, 1989-94.

tem volna. Ez mind a centrum és a periféria viszonya. Hogy *önmagamhoz képest* hol vagyok, ez a kérdés! Hogy Szlovákia periféria-e vagy sem, ez a kérdés önmagában hülyeség. Nincs mihez viszonyítanom. (Makovecz)

- Sokat keresgéltem, hogy milyen irányban akarok elindulni. Amikor magamban kialakítom, hogy mi az, ami nekem fontos és mi az, ami nem, akkor a problémákat meg tudom oldani, és érzem, hogy a centrum bennem van. De ehhez komolyan kell vennem, amit csinállok, komolyan kell vegyem magamat, egyébként más se becsüli a munkámat,

és ezzel valóban a perifériára ítélem magam. (Friedmann)

- Nem volna szerencsés, ha az organikus stílus, Makovecz stílusa nemzetközivé válna. Nagyon nagyok a lehetőségeink most, egészen tiszta lappal indulhatunk egy nullpontról. Azt a Nyugat nem tudja átélni. Mi megismertük a szocializmust, ismerjük a kapitalizmus csapdait, és most teljesen szabadon választhatunk utat. Hogy Makovecz stílusa nagy mértékben elterjedjen, annak gazdasági okok miatt sem áll fenn a veszélye. (Zajícek)

- Mint utódállamok gyermekei, hajlamosak vagyunk problémáinkat megideologizálni. Az építészetről is ideológiai fogalmaink vannak. Az elmúlt negyven évben éppen az volt nehezen elviselhető, hogy az életből kiölték a poézist. Hajlamosak vagyunk letagadni elemi érzéseinket. Fontos, hogy valaki szeresse a szakmáját, például az építészetet, ismerni kell például az ábrázoló geometriát, statikát (mert az organikus az *nem* esztétikai kérdés, semmi közöm a művészethez). Hogy ősszel hullanak a levelek, hogy ugyanúgy esik lefelé az eső a Föld közepe felé, az a fontos, és hogy hogy viszi le a szerkezet az erőt a földbe. Ez poézis, ez szeretet kérdése. Hogy ferde támaszok vannak, attól még nem lesz organikus egy épület, ez lehet *Makovecz-stílus*. De ha azt a poézist érezzük, hogy hogy szállnak lefelé az erők egy szerkezetben, ott keletkezik valami fontos.

Ez a poézis jogosult Lvovban, Hamburgban, Kassán, bárhol. Nem centrum kérdése. Én manuális problémákról beszélek és poézisről. A szakmám, hogy a manuális kérdéseket össze tudjam hozni a poézissel. (Makovecz)

A beszélgetést követően került sor a kiállítás hivatalos megnyitójára, amit Štefan Šlachta professzor tartott. Makovecz Imre is köszöntötte a kiállítást azzal a gondolattal, hogy a mintegy három év elkészítésén gazdag eredményeit felsorakoztató bemutató igazolja a poézis visszatértét az építészetbe.

A résztvevők, akik Kassán kívül Pozsonyból, Brnóból, Budapestről, stb. érkeztek, másnap reggel városi sétán látogetták meg Sinkó Pál 1992-ben elkészült főtéri könyvesboltját, valamint Pásztor és Drahovský épülő belvárosi panzióját. Kassáról autókaván indult el a távolabbi színhelyek felé, előbb a város melletti Hotel Bankov felújítási-bővítési munkáit néztük meg, majd az 1993-ban elkészült kisidai templombővítést (Ladislav Friedmann). Innen a jászói kolostoregyüttes érintésével mentünk Lónyabányára, ahol Pásztor Péter előző számunkban bemutatott templomát láttuk.

(Összeállította: Gerle János)

Ladislav Friedmann, Kisida, római katolikus templom bővítése, 1990-93.

